

ФАКТИЧНИЙ ШЛЮБ: ЗА І ПРОТИ

Тівікова І.І.,

*студентка 3-го курсу відділення «Правознавство»
Таращанського державного технічного та
економіко-правового коледжу*

Актуальність роботи полягає в тому, що сімейні відносини, шлюб завжди були важливим моментом в житті людей. Кожна людина так чи інакше прагне завести сім'ю. У світлі проблем сучасного суспільства, зміни системи цінностей, великого поширення набуло таке явище як фактичний шлюб.

В останні роки спостерігається тенденція, що ці шлюби стають новим етапом життєвого циклу сім'ї, який безпосередньо передуює юридично оформленим шлюбам. Пояснення даним процесам науковці, які працюють над даною темою, а саме: Баранова Л.М., Жилінкова В.І., Ромовська З.В., Дякович М.М., Сенік С.В., Яцков М., Калініна І.А., та інші дають таке: в останні роки спостерігаються раннє психофізіологічний розвиток молоді; немає особливих обмежень в трансляції цих ідей у засобах масової інформації; нема соціальних програм сексуального та сімейного виховання.

Сім'я - це маленька святиня для кожного з нас. Вона функціонує на основі спільного побуту, економічного, морально-психологічного укладу, виховання дітей, взаємної відповідальності. Забезпечує соціалізацію людини, самореалізацію особистості, захист від проблем, сприяє формуванню особистості з усталеною поведінкою, а також сім'я є первинною ланкою суспільства.

На сьогодні в юридичній літературі вживаються різні терміни, що характеризують правовідносини чоловіка й жінки, які перебувають між собою у зареєстрованому шлюбі або у будь-якому іншому шлюбі, а саме - «громадський шлюб», «цивільний шлюб», «конкубінат», «фактичний шлюб», «громадські чоловік і дружина».[5, ст.37]

Поняття цивільного шлюбу — не таке вже й нове. Правда, раніше зміст його був трохи іншим. Тривалий час це поняття не мало нічого спільного із фактичними сімейними відносинами, не зареєстрованими необхідним чином. Просто існувало дві форми шлюбу - цивільний та церковний, тобто шлюб, що є законним для держави та шлюб, що є законним для церкви. Так, батьківщиною цивільного шлюбу ще в XVI столітті стала Голландія. Коли її громадяни, які належали до різних релігійних конфесій, не могли обвінчатися в церкві, власті дозволили

оформляти їм свої стосунки в мерії. Саме такий шлюб і почали називати «цивільним». Тепер під цією назвою розуміють добровільне спільне проживання й ведення спільного господарства двома людьми: чоловіком і жінкою «без жодних взаємних зобов'язань». Хоча в юриспруденції поняття цивільного шлюбу зберегло початкову сутність і стосується пар, які оформили свій союз офіційно в РАЦСі без вінчання в церкві. Вільні ж сімейні стосунки в чинному законодавстві України названо фактичним шлюбом.. До революції 1917 року обов'язковою умовою законного шлюбу була його церковна «реєстрація»; на підставі Декрету Раднаркому УСРР, виданого 20 лютого 1919 року, законним визнавався лише шлюб, зареєстрований в державних органах, а церковний шлюб більше ні до яких юридичних наслідків не призводив.[7, ст. 48]

Таким чином, розглядуваному поняттю більш підходить назва «фактичного шлюбу», аніж цивільного, тобто шлюбу, що не визнаний ані церквою, ані державою. Втім, остання всіма методами підтримує і без того ламкий інститут сім'ї в нашій країні, і Сімейним кодексом від 10 січня 2002 року фактичний шлюб, як стверджує велика кількість юристів, був прирівнений до цивільного. Сімейного кодексу закріпила якщо чоловік та жінка проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі, майно, набуте ними за час спільного проживання, належить їм на праві спільної сумісної власності, якщо інше не встановлено письмовим договором між ними. Проте цю норму неоднаково тлумачать та застосовують на практиці як суди, так і нотаріуси.[2, ст. 23]

Соціальне опитування на сьогодні в Україні дають такі результати: з двох тисяч опитаних: 45 % - висловлюються за так званий, «цивільний шлюб», з них 69% - чоловіки, 55% - жінки. Фактичні «шлюбні» відносини для чоловіків створюють ілюзію свободи, а для жінок – ілюзію сім'ї. Створюючи родину, молоді люди називають такі цінності, як здоров'я, діти, кохання, матеріальне забезпечення, сексуальна гармонія, впевненість у собі. Стосовно уявлень про свій сімейний статус, то на перше місце чоловіки виносять функцію народження й виховання дітей (90,3%), на друге — задоволення потреб у коханні, особистому щасті, почутті захищеності (74,2%). При цьому привертає увагу те, що коли чоловіки вибирали з перерахованих в анкеті трьох сімейних цінностей (кохання, діти, побут), то переважна більшість із них вибрали кохання 74,7%, а народження й виховання дітей вважають найважливішою сімейною цінністю лише 15,5%.[9]

Повертаючись до основних прав та обов'язків «подружжя» в фактичному шлюбі, слід відмітити, що відмінностей між зареєстрованим та незареєстрованим шлюбом у сфері немайнових прав та обов'язків не так вже

й багато, і, в цілому, ці права та обов'язки відповідають загальноприйнятим людським стандартам. Наприклад, люди є вільними у виборі професії, місця проживання, мають право свободи совісті, думки, релігії, особистої свободи, свободи духовного та фізичного розвитку і т.д. Як і в законному шлюбі, ці права надані людині від природи, будь - яке їх уцімлення переслідується Конституцією України. Як і в законному шлюбі, «подружжя» може спільно вирішувати питання життя сім'ї, розподіляти обов'язки; батьки повинні піклуватись про здоров'я, розвиток, матеріальне забезпечення своїх дітей, незважаючи на те, чи народжені ці діти в законному шлюбі, чи ні. В той же час, право зміни прізвища одним «учасником» таких сімейних відносин на прізвище іншого виникає лише після реєстрації шлюбу.

Іншою сферою немайнових сімейних відносин виступають правові відносини, що виникають у зв'язку з визнанням батьківства. У чинному Сімейному кодексі існує презумпція, згідно із якою якщо дитина народилась у зареєстрованому шлюбі, то дружина записується матір'ю дитини, а чоловік - батьком [2,ст.38]. Якщо дитина народилась не у законному шлюбі, то батьківство встановлюється або по сумісній заяві батька та матері дитини, які не перебувають у шлюбі, або за заявою батька, або в судовому порядку.

В той же час, дитина, що народжена в фактичному шлюбі, прирівнюється в своїх правах та обов'язках до дитини, що народилась у законному шлюбі. Мати та батько мають рівний комплекс прав та обов'язків відносно дитини, незалежно від того, чи перебувають вони між собою в шлюбі як і діти мають рівні права та обов'язки щодо батьків, не зважаючи на те, чи перебувають батьки в шлюбі.[2,ст.40]

На сьогодні, найбільш важливим є питання, пов'язані зі майновими правами та обов'язками в фактичних шлюбах. Фундамент для вирішення цієї категорії проблем закладено в Сімейному кодексі України: якщо чоловік та жінка проживають однією сім'єю та не перебувають між собою у шлюбі, то майно, що нажите ними за час спільного проживання, належить їм на праві спільної сумісної власності, якщо інше не встановлено договором між ними.[2,ст23] З цього випливає, що для законодавця має значення лише той фактичний шлюб, в якому має місце тривале спільне проживання. Всі інші випадки не мають суттєвого значення; навіть якщо у пари, що спільно не проживає, з'являються діти, то жоден з пари не може претендувати на майно іншої особи.

Отже, на праві спільної сумісної власності фактичному «подружжю», як, власне, і законному подружжю, належить все майно, що нажите під час спільного проживання, за виключенням речей індивідуального вжитку. Відносно майна, що знаходиться у власності одного

з фактичного «подружжя», закон встановлює наступне правило: таке майно є у праві спільної сумісної власності, якщо за час фактичного шлюбу воно суттєво збільшилось, наприклад, внаслідок трудових чи грошових витрат. Отже, відносно майна пари, що знаходиться у фактичному шлюбі, виникає наступний комплекс прав: «подружжя» може розпоряджатись майном за взаємною згодою, укладати угоди щодо майна, домовлятися щодо порядку використання майна, розподілу майна і т.д. Слід зауважити, що кожен з фактичного «подружжя» має рівні права щодо майна незалежно від того, чи мав він самостійний заробіток. Розподіл майна, за загальним правилом, проводиться або за довіреністю фактичного «подружжя», або за рішенням суду.

Згідно зі Цивільним Кодексом України, у четверту чергу право на спадкування за законом мають особи, які проживали зі спадкодавцем однією сім'єю не менш як п'ять років до часу відкриття спадщини. Після відкриття спадщини чоловік або жінка, які перебували у громадянському шлюбі, можуть звернутися до суду із заявою про встановлення факту фактичних шлюбних відносин. Якщо суд встановить факт фактичних шлюбних відносин, то чоловік або жінка, які перебували у громадянському шлюбі, можуть стати спадкоємцями першої черги. [3,ст.392-394]

У більшості розвинених країн Європи все-таки визнається тільки зареєстрований державою шлюб: наприклад, у Франції, Німеччині, Бельгії. В Італії поряд з зареєстрованим шлюбом правові наслідки породжує і церковний шлюб. В Домініканській Республіці пара, яка проживає разом більше 4 років, отримує право на розділ майна як подружжя.[8,ст. 13]

Отже, чи потрібна зайва печатка в паспорті, вирішує кожен лише сам. Як можна було пересвідчитись, держава не в повній мірі забезпечує юридичну та фактичну рівність фактичного та законного шлюбу. На сам кінець, слід зауважити, що церква негативно ставиться як до фактичних шлюбів, так і до громадянських, вважаючи їх без Божого благословіння блудом. Слід пам'ятати стару мудру приказку: шлюб здійснюється на небесах, а майно ділиться на землі.

Список використаних джерел:

1. Конституція України, 28 червня 1996 р.
2. Сімейний Кодекс України, -К.,Вид. Паливода,2002р.
3. Цивільний Кодекс України: Офіційне видання.-К.:Атіка,2003
4. Постанова Пленуму Верховного Суду України №11 від 21.12.2007р.
Про «Практику застосування судами законодавства при розгляді

справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя».

5. Вісник Верховного Суду України - №2(126) 2011р.
6. Баранова Л.М.Сімейне право України :Підручник,-К.:Юрінком Інтер, 2004
7. Яцков М.В. «Позашлюбним відносинам бути //http://www.mukachevo.net/ua/blogs/view_post/98

Науковий керівник: Голобородько Н.В., викладач Таращанського державного технічного та економіко-правового коледжу.